

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

САРАНЧА Ірина Григорівна

УДК 376.1-053.67:37.013.42

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ
ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В УМОВАХ
РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ**

13.00.03. – Корекційна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Миронова Світлана Петрівна,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
завідувач кафедри корекційної педагогіки
та інклюзивної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Шевцов Андрій Гаррієвич,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри ортопедагогіки
та реабілітології;

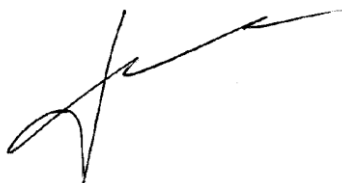
кандидат педагогічних наук, доцент
Липа Володимир Олександрович,
Донбаський державний педагогічний університет,
завідувач кафедри корекційної педагогіки
та спеціальної психології.

Захист відбудеться 21 травня 2013р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.14 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано "20" квітня 2013 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С.В. Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. За даними ООН у світі нараховується близько 450 мільйонів людей із порушеннями психічного або фізичного розвитку, що становить 1/10 частину людства. Державна статистика МОЗ України констатує щорічне зростання кількості дітей, які мають порушення опорно-рухового апарату, у період з 2003 р. по 2012 р. рівень загальної інвалідності дітей збільшився на 78%. Наразі ця цифра сягає 50 тисяч дітей з вадами психофізичного розвитку.

Соціальна підтримка осіб з психофізичними вадами є одним із важливих завдань в усьому світі, її необхідність відображена у найважливіших міжнародних правових документах. Україна також гарантує соціальний захист цим особам, зокрема, це відображено у Законах України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2006 р.), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 р.) та ін.

Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» дав поштовх серйозним конструктивним змінам у забезпеченні дітей та дорослих осіб з інвалідністю правовими та конституційними гарантіями у сфері соціального захисту та реабілітації.

Системна, комплексна реабілітація як найбільш ефективна форма реабілітаційно-корекційної роботи з особами з порушеннями психофізичного розвитку вимагає від фахівців центрів соціальної реабілітації розуміння фахових питань різних суміжних галузей науки, зокрема, медицини, корекційної педагогіки, спеціальної психології, соціальної роботи, права тощо. Робота з батьками осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в контексті соціальної реабілітації є невід'ємною складовою процесу соціалізації та адаптації осіб з вадами психофізичного розвитку.

В умовах розбудови демократичного суспільства в Україні знаходить широку громадську підтримку думка про те, що особи з вадами психофізичного розвитку не повинні бути ізольовані від суспільства, а навпаки – жити, навчатись, виховуватись, працювати у звичайному соціальному середовищі, активно спілкуватися зі своїми однолітками, членами родини, працювати, мати власні родини тощо. Згідно завдань ЮНЕСКО слід здійснити переорієнтацію від оцінки вад особи з психофізичними порушеннями до розкриття її потенціалу та створення для неї максимально комфортного соціального середовища.

Одним з найважливіших факторів соціальної інтеграції осіб з порушеннями психофізичного розвитку є підготовка суспільства до адекватного сприйняття осіб з інвалідністю. Наразі в Україні велика увага науковців, громадських діячів та суспільства в цілому спрямована на впровадження інклюзивного навчання. Поступова інтеграція осіб із вадами психофізичного розвитку відбувається на усіх рівнях освітньо-реабілітаційного процесу.

Однак, є велика кількість проблемних питань, вирішення яких потребує спільних зусиль фахівців у галузі корекційної педагогіки та соціальної

роботи. Інтеграція у соціум дітей та дорослих з порушеннями психофізичного розвитку неможлива без урахування їхніх психофізичних особливостей розвитку, створення доступного середовища та толерантного ставлення з боку кожного представника суспільства.

Різні аспекти соціалізації осіб з вадами психофізичного розвитку досліджувалися багатьма вченими, зокрема, Л.Акатовим, В.Бондарем, В.Бурлаком, В.Воронковою, Н.Дементьєвою, Л.Дітковською, І.Дмитровою, Д.Зайцевим, Л.Занковим, В.Липою, Ю.Мануйловою, М.Матвєєвою, С.Мироною, О.Поляковим, О.Романенко, В.Синьовим, С.Скворцовою, Л.Смирною, В.Тесленко, В.Тищенком, В.Турчинською, О.Хохліною, О.Холостовою, Т.Черняєвою, А.Шевцовим та ін. Проблемам соціалізації дітей з порушеннями опорно-рухового апарату присвячено дослідження таких вчених, як І.Азарський, О.Азарська, І.Добякова, І.Дробахіна, М.Єфименко, Л.Кравчук, І.Мамайчук, А.Мамаєва, О.Наумов, Ненсі Р.Фінні, В.Олефір, А.Шевцов, Л.Шипіцина, Т.Щедрина та ін.

Проте, у вітчизняній корекційній педагогіці проблема соціалізації дорослих з порушеннями опорно-рухового апарату (порушеннями ОРА) вивчена недостатньо. З огляду на це було обрано тему дисертаційної роботи: «Особливості соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах реабілітаційних центрів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з комплексною темою кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Психолого-педагогічне забезпечення корекційної роботи з дітьми, що мають вади психофізичного розвитку» (номер державної реєстрації 0111U006288). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 9 від 30.10.08 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 24.02.09 р.).

Метою дослідження є визначення, теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов соціалізації осіб із порушеннями опорно-рухового апарату в умовах реабілітаційних центрів.

Завдання дослідження:

- 1) здійснити теоретико-емпіричний аналіз проблеми соціалізації особистості з нормальним та порушеним психофізичним розвитком;
- 2) визначити особливості та рівні соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в практиці роботи реабілітаційних центрів;
- 3) обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити педагогічні умови соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах реабілітаційних центрів.

Об'єкт дослідження – процес соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах реабілітаційних центрів.

Предмет дослідження – педагогічні умови соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах реабілітаційних центрів.

Методологічною та теоретичною основою дослідження стали: психолого-педагогічна концепція формування і розвитку особистості (Л.Виготський, Г.Костюк, В.Паламарчук та ін.); теоретико-методологічні основи освітньо-реабілітаційної роботи з особами з обмеженнями життєдіяльності (В.Бондар, Є.Соботович, В.Синьов, В.Тарасун, А.Шевцов та ін.); загальнонаукові праці про розвиток і саморозвиток особистості та її соціалізацію (Г.Андрєєва, М.Варій, І.Кон, І.Минович, Н.Мойсюк, В.Москаленко та ін.); теоретичні положення про соціалізацію осіб з порушеннями опорно-рухового апарату (І.Добяков, І.Мамайчук, А.Шевцов, Л.Шипіцина та ін.); теоретичні положення про корекційний вплив на розвиток особистості з психофізичними вадами (О.Граборов, В.Липа, С.Миронова, О.Хохліна, А.Шевцов, М.Шеремет та ін.).

Методи дослідження. *Теоретичні:* аналіз та узагальнення даних літературних джерел для з'ясування сучасного стану теорії і практики соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату та з нормальним розвитком, систематизації та узагальнення інформації про досліджуваний об'єкт. *Емпіричні:* спостереження; вивчення педагогічної документації, бесіди; анкетування, інтерв'ю, аналіз навчальної інформації, психолого-педагогічний експеримент констатувального та формувального характеру для з'ясування педагогічних умов та методики реабілітації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату і перевірки їх ефективності. *Методи обробки статистичних даних:* для опрацювання експериментальних даних і встановлення кількісних залежностей між явищами і процесами, що досліджувались.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що:

- *вперше:* обґрунтовані, розроблені та досліджені рівні та особливості соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату; обґрунтовані педагогічні умови соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату; розроблено програми та корекційні складові спеціальних методик соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах реабілітаційних закладів;

- *удосконалено* методи психолого-педагогічного дослідження рівнів соціалізації осіб з порушеннями ОРА в умовах реабілітаційних центрів;

- *набули подальшого розвитку* структура та зміст реабілітації осіб з порушеннями ОРА в умовах центру соціальної реабілітації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та експериментальній апробації педагогічних умов соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату. Результати дисертаційної роботи впроваджено у роботу таких реабілітаційних закладів: Вінницький центр соціальної реабілітації дітей інвалідів «Промінь» Міністерства соціальної політики України (довідка про апробацію №2 від 04.01.12 р.), Вінницький

обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій» (довідка про апробацію №022 від 07.02.12 р.), Івано-Франківський обласний центр соціальної реабілітації дітей інвалідів Міністерства соціальної політики України (довідка про апробацію №4 від 06.01.12 р.).

Апробація результатів дисертації. Здійснювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Стан та перспективи розвитку корекційної освіти» (м. Кам'янець-Подільський, 2009 р.), «Соціально-педагогічні аспекти соціалізації особистості в умовах розвитку сучасного суспільства» (м. Кам'янець-Подільський, 2009 р.), «Психолого-педагогічний супровід осіб з особливими освітніми потребами в сучасних умовах розвитку суспільства» (м. Луганськ, 2010 р.), «Международный опыт в реализации прав лиц с инвалидностью и продвижении гендерного равенства. Сделаем наши права реальностью» (м. Алмати, 2012 р.); на Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Стан виконання концепції соціальної адаптації осіб з розумовою відсталістю у 2007 р.» (м. Київ, 2008 р.), «Соціальна реабілітація осіб з розумовою відсталістю» (м. Одеса, 2008 р.), «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» (м. Кам'янець-Подільський, 2009 р.), «Актуальні проблеми професійної та соціальної реабілітації інвалідів: працевлаштування та спеціалізовані робочі місця» (м. Київ, 2009 р.), «Розвиток освіти в галузі прав людини» (м. Київ, 2009 р.), «Навчання та виховання дітей з психофізичними вадами. Реальність. Перспектива» (м. Вінниця, 2010 р.), «Актуальні проблеми спеціальної педагогіки та психології» (м. Херсон, 2010 р.), «Основні напрямки взаємодії працівників психологічної служби з центром соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь» в аспекті інклюзивного навчання та інтеграції дітей з ПФВ в соціум» (м. Вінниця, 2010 р.), «Батьки за підвищення рівня життя та якості послуг для дітей з обмеженнями розвитку» (м. Київ, 2010 р.), «Модернізація соціальної сфери – шлях до підвищення якості життя людини» (м. Донецьк, 2011 р.); на Всеукраїнському конгресі «Реабілітація дітей та молоді з функціональними обмеженнями: стан та перспективи» (м. Ужгород, 2011 р.), «Гарантії виконання статей 12 та 19 Конвенції прав інвалідів» (м. Київ, 2011 р.); на звітних наукових конференціях викладачів та аспірантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, 2008-2012 р.р.), на засіданнях кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Публікації. Основні положення й висновки дисертаційного дослідження представлені у 20 наукових працях, із них 8 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 1 стаття опублікована у міжнародному збірнику.

Структура дисертації: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (212 найменувань, з них 93 –

іноземними мовами). Робота містить 30 таблиць та рисунків. Основний зміст дисертації викладено на 167 сторінках, повний обсяг – 200 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтована актуальність обраної теми дослідження, визначена мета, завдання, об'єкт, предмет, розкрита наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дослідження і кількість публікацій, подано структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «**Теоретичний аналіз проблеми соціалізації осіб з порушеннями рухового апарату**» – проаналізовано та узагальнено праці вітчизняних і зарубіжних вчених, у яких розкрито концептуальні положення теорії і практики соціалізації дітей та дорослих з порушеннями опорно-рухового апарату, досліджено процес і нові форми їх соціалізації.

Процес соціалізації людини вчені І.Кон, І.Мамайчук, І.Минович, Н.Мойсюк, А.Шевцов, Л.Шипіцина розглядають як сукупність чотирьох складових: 1) стихійна соціалізація людини у взаємодії та під впливом об'єктивних обставин життя суспільства, зміст, характер і результати якого визначаються соціально-економічними й соціально-культурними реаліями; 2) спрямована соціалізація, під час якої держава застосовує певні економічні, законодавчі, організаційні заходи для вирішення тих завдань, що впливають на зміну можливостей і характер розвитку певних вікових груп; 3) соціально контрольована соціалізація (виховання) – планомірне створення суспільством і державою правових, організаційних, матеріальних і духовних умов для розвитку людини; 4) свідоме самозмінювання людини, що має просоціальний, асоціальний або антисоціальний вектор (самобудування, самовдосконалення, саморуйнування), відповідно до індивідуальних можливостей і об'єктивних умов життя або всупереч їм.

Узагальнення праць І.Азарського, О.Азарської, І.Добякової, М.Єфименко, І.Мамайчук, Ненсі Р.Фінні, А.Шевцова, Л.Шипіциної, Т.Щедриної та ін. свідчить про те, що соціалізація осіб з порушеннями опорно-рухового апарату (ОРА) розглядається як процес та результат засвоєння і подальшого активного відтворення індивідом соціального досвіду. Таке тлумачення поняття «соціалізація» є вихідним у нашому дослідженні. У даній дисертаційній роботі розглядалися особи з порушеннями ОРА, які мають наслідки ДЦП, міопатії та спинальні захворювання.

Л.Шипіцина визначила, що реабілітація та соціалізація осіб з порушеннями ОРА залежить від таких складових: соціальна адаптованість, трудова адаптованість, оцінювання перспективи власного дорослого життя, створення у суспільстві недискримінуючого середовища.

Як зазначають І.Мамайчук, А.Шевцов, Л.Шипіцина, соціалізація дорослих осіб з порушеннями ОРА тісно пов'язана з такими процесами як розвиток, виховання та реабілітація. Успішна реалізація завдань з соціальної реабілітації дітей та дорослих з порушеннями опорно-рухового апарату можлива лише при глибоких знаннях і врахуванні на практиці як основних факторів та умов, від яких залежить нормальний розвиток психіки, так і рушійних сил цього розвитку.

На думку А.Шевцова, соціальна реабілітація осіб з вадами психофізичного розвитку має забезпечувати: навчання основних соціальних навичок (особиста гігієна, самообслуговування, пересування, спілкування тощо); пристосування побутових умов до потреб таких осіб; соціально-побутове влаштування та обслуговування; опанування навичками захисту власних прав, інтересів, самоаналізу та отримання навичок позитивного сприйняття себе та оточуючих; опанування навичок спілкування, забезпечення автономного проживання у суспільстві з необхідною підтримкою (соціальний, медичний, юридичний супровід, побутові послуги).

Л.Шипіцина зазначає, що інтеграція у суспільство осіб з порушеннями ОРА – це цілеспрямований процес передачі суспільством соціального досвіду з урахуванням особливостей та потреб різних категорій осіб з порушеннями ОРА за їхньої активної участі та забезпеченні адекватних умов. У результаті присвоєння власного досвіду відбувається включення дітей у всі соціальні системи, структури, соціуми та зв'язки, що існують для здорових дітей, активна участь в основних напрямках життя та діяльності суспільства відповідно до віку та статі, адаптація до повноцінного життя, найбільш повної самореалізації та розкриття як особистості.

Важливою складовою соціалізації осіб з порушеннями ОРА є їхня трудова адаптованість, формування якої починається з професійної орієнтації. Теоретичні розробки В.Бондаря, С.Завражина, О.Романенка, А.Шевцова та ін. створили міцний фундамент для розвитку дидактичної концепції навчання, виховання, корекції вад розвитку осіб з психофізичними вадами розвитку засобами трудової діяльності, підготовки їх до самостійної праці та незалежного життя. Ефективність трудової діяльності осіб з порушеннями психофізичного розвитку може значно зрости, якщо особливості цієї діяльності враховуватимуться при розробці програм, виборі форм і методів професійної орієнтації в умовах центрів соціальної реабілітації.

Ще однією складовою соціалізації осіб з порушеннями ОРА є формування перспективи власного дорослого життя, базою якої є сімейне виховання та створення можливостей для реалізації сімейних цінностей. Люди з порушеннями ОРА та їхні родини дуже часто перебувають у психологічній та соціальній ізоляції. У більшості розвинутих країн світу значне поширення отримали концепція нормалізації та принцип інтеграції людей з порушеннями опорно-рухового апарату в суспільство, звідки виникла концепція підтримувального проживання. На думку А.Шевцова,

концепція «незалежного життя» змінює наші погляди на проблему співвідношення процесу соціалізації та соціальної адаптації людини з порушеннями опорно-рухового апарату.

Українські нормативно-правові акти досі не використовують поняття «підтримувальне проживання», оскільки немає його офіційного тлумачення. Водночас, в Україні існують громадські організації, які працюють над створенням моделей підтриманого незалежного проживання осіб з порушеннями ОРА та розробляють концепцію ефективності та необхідності цієї соціальної послуги для осіб з порушеннями ОРА на державному рівні.

Отже, аналіз літературних джерел дозволяє зробити такі висновки: соціалізація осіб з порушеннями ОРА розглядається як процес та результат засвоєння і подальшого активного відтворення індивідом соціального досвіду, реабілітація та соціалізація осіб з порушеннями ОРА залежить від соціальної та трудової адаптованості, оцінювання перспективи власного дорослого життя, створення у суспільстві недискримінуючого середовища. Соціалізація дорослих осіб з порушеннями ОРА тісно пов'язана з такими процесами, як розвиток, виховання та реабілітація; соціальна реабілітація осіб з вадами психофізичного розвитку має забезпечувати: навчання основних соціальних навичок; пристосування побутових умов до потреб осіб з порушеннями ОРА; соціально-побутове влаштування та обслуговування; опанування навичками захисту власних прав, інтересів, самоаналізу та отримання навичок позитивного сприйняття себе та оточуючих; опанування навичок спілкування, забезпечення автономного проживання у суспільстві з необхідною підтримкою; інтеграція у суспільство осіб з порушеннями ОРА – це цілеспрямований процес передачі суспільством соціального досвіду з урахуванням особливостей та потреб різних категорій осіб з порушеннями ОРА за їхньої активної участі та забезпеченні адекватних умов; важливими складовими соціалізації осіб з порушеннями ОРА є їхня трудова адаптованість, формування якої починається з професійної орієнтації, та формування перспективи власного дорослого життя.

У другому розділі – «Дослідження проблеми соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату у практиці роботи реабілітаційних закладів» – описано та обґрунтовано систему методів дослідження, проаналізовані результати констатувального експерименту.

У процесі констатувального дослідження було визначено зміст та методику дослідження рівнів соціалізації осіб з порушеннями ОРА.

Дослідження рівнів соціалізації осіб з порушеннями ОРА здійснювалось за такими складовими: соціальна адаптованість, трудова адаптованість, перспектива власного дорослого життя, створення у суспільстві недискримінуючого середовища.

Для визначення рівнів соціальної інтеграції осіб з порушеннями ОРА була розроблена анкета для опитування цільової групи, в якій містилися чотири блоки питань: щодо соціальної інтеграції респондента, трудової інтеграції, перспективи власного сімейного життя та особистих відомостей.

Були проведені психолого-педагогічні бесіди та спостереження, здійснено аналіз індивідуальних сімейних планів реабілітації та розвитку клієнтів центрів соціальної реабілітації, індивідуальних програм реабілітації; аналіз продуктів навчальної діяльності.

З метою визначення рівнів соціальної адаптованості осіб з порушеннями опорно-рухового апарату вивчались: прагнення та життєві орієнтації осіб з порушеннями ОРА після проходження курсу соціальної реабілітації, вміння самостійного самообслуговування, вміння жити у соціумі, стосунки в родині, стосунки з однолітками, прагнення бути активними членами суспільства.

Для оцінювання рівня трудової адаптованості осіб з порушеннями опорно-рухового апарату визначалися їхнє ставлення до подальшого навчання та працевлаштування, оцінка своїх професійних якостей, вміння та можливості користуватися комп'ютером, які на сучасному етапі розвитку суспільства допомагають особам з порушеннями ОРА компенсувати наявну фізичну обмеженість, створити можливість для спілкування з оточуючим світом та працевлаштування, стати рівноправним членом соціуму. Для оцінювання перспективи власного дорослого життя осіб з порушеннями опорно-рухового апарату вивчались бажання щодо створення сім'ї, бажання мати власних дітей, ставлення до перспективи незалежного проживання. Визначення рівня суспільної дискримінації осіб з порушеннями ОРА вивчалось за допомогою аналізу їхніх взаємовідносин з однолітками, у родині, активності у громадському житті.

У дослідженні були розроблені критерії та показники рівнів соціалізації осіб з порушеннями ОРА. Критеріями соціалізації є: психофізичний, психоемоційний та діяльнісний. Показником психофізичного критерію є контроль психофізичних порушень; психоемоційного критерію: можливість встановлення зворотного зв'язку з особою з порушеннями ОРА, розуміння перспективи власного сімейного життя; діяльнісного показника: потреба та здатність організувати сторонню допомогу, вміння формувати соціальні зв'язки, володіння сучасними інформаційними технологіями, соціальна активність.

Відповідно було визначено чотири рівні соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату: **високий** – психофізичні порушення постійно контролюються і майже не впливають на діяльність особи. Зворотній зв'язок є постійним та зрозумілим. У повсякденному житті така особа не потребує допомоги оточуючих або здатна її самостійно організувати. Вона є повністю самодостатня, більшу частину дій виконує самостійно або з організованою сторонньою допомогою, усвідомлює та приймає власні обмеження, прагне та формує міцні соціальні зв'язки, володіє сучасними інформаційними технологіями, готова до повного забезпечення власної родини, реалізовує себе у професійному та громадському житті. **Достатній** характеризується тим, що з особою можна встановити постійний, адекватний зворотній зв'язок, вона для задоволення своїх психофізичних

потреб інколи потребує допомоги оточуючих. Самодостатність такої особи є частковою, життєво творчий потенціал розвинений недостатньо та рідко використовується, хоча спроможність до самостійних дій дає підстави для успішного розвитку соціальної адаптованості. **Низький** – особа має значні та постійні психофізичні ушкодження, проте при початковому комплексному обстеженні дитини у центрі соціальної реабілітації було виявлено окремі незначні збережені ділянки головного мозку, які слугували основою подальшого корекційного розвитку. Така особа потребує постійної кваліфікованої допомоги оточуючих, перебування у доцільно сформованому реабілітаційному середовищі. Хоча вона є не самодостатньою та життєво некомпетентною, наявність збережених ділянок дозволила побудувати реабілітаційну програму й отримати хоч і незначні, але позитивні результати. Особи здатні самостійно будувати мінімальні соціальні стосунки за умови соціального супроводу. Вони значною мірою є ізольованими від соціуму, але мають мінімальну потребу у соціальних стосунках. **Вихідний** – особа має незворотні психофізичні ушкодження, які повністю або майже не піддалися корекції в умовах центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів. Як правило, такі особи потребують цілодобового нагляду та кваліфікованої допомоги оточуючих, не здатні самостійно будувати соціальні стосунки, є майже повністю ізольованими від соціуму.

У дослідженні брали участь 105 випускників Вінницького центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь» Міністерства праці та соціальної політики України, Обласного центру соціальної реабілітації с. Нижнів Івано-Франківської області, Вінницького центру соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій». Всі респонденти мали порушення опорно-рухового апарату, а саме: 76 - дитячий церебральний параліч; 19 - міопатію; 10 - спинальні захворювання. 11 осіб, крім вад ОРА, мали вади розумового розвитку (F 71). У дослідженні взяли участь 59 осіб чоловічої та 46 осіб жіночої статі. Віковий ценз опитаних склав: 14-17 років – 56 респондентів; 18-19 років – 49 респондентів.

З метою виявлення соціальної орієнтованості у сучасному світі та рівнів адаптованості у ньому, для розуміння подальших життєвих орієнтирів підлітків з нормою у розвитку та підлітків з порушеннями ОРА, розуміння впливу освіти на формування особистості в умовах загальноосвітньої школи та перспектив розвитку корекційної освіти в умовах центру реабілітації дітей-інвалідів нами було проведено порівняльне дослідження підлітків, які навчаються у ЗОШ та підлітків з порушеннями ОРА, які відвідують реабілітаційні установи. В опитуванні взяли участь 79 підлітків, які навчаються у ЗОШ № 7, 26 та 33 м. Вінниці з метою порівняння їхніх життєвих орієнтирів з аналогічним опитуванням 105 підлітків з порушеннями опорно-рухового апарату.

Аналіз результатів дослідження рівнів соціалізації респондентів з порушеннями ОРА виявився таким: високий рівень - 11,55%, достатній

рівень - 38,85%; низький рівень - 54,6%; вихідний рівень - 5,25%, у їхніх здорових однолітків: низький рівень - 1,9% рівень соціалізації; респондентів мають достатній рівень - 5,7%; високий рівень - 92,4% (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Порівняльна таблиця рівнів соціалізації підлітків з ОРА та підлітків з нормальним розвитком

Рівні соціалізації	Підлітки з порушеннями ОРА	Підлітки з нормою розвитку
Високий	11,55	92,4
Достатній	38,85	5,7
Низький	54,6	1,9
Вихідний	5,25	0

Узагальнення результатів дослідження виявило такі особливості у соціалізації осіб з порушеннями ОРА: особи з порушеннями ОРА відчують труднощі у самообслуговуванні та опануванні міської інфраструктури; спостерігається значна залежність від батьків та найближчого оточення, особи з порушеннями ОРА у більшості випадків виявляють декларативний характер прагнення до самостійності; актуальними є проблеми позиції осіб з порушеннями ОРА в родині батьків; спостерігається девальвація значення любові та дружби як основи родини і соціальних стосунків; у відношеннях між людьми відбувається деформація системи духовних цінностей через панування культу матеріального збагачення; існують великі соціальні та матеріальні проблеми у створенні та забезпеченні гідного рівня життя особами з порушеннями ОРА власної родини; у дорослих з порушеннями ОРА існують труднощі в отриманні роботи та професійній самореалізації; відчувається негативний вплив соціально-економічної ситуації на соціальне самопочуття дітей та дорослих з порушеннями ОРА та членів їхніх родин.

Аналіз результатів констатувального експерименту дозволяє зробити наступні висновки: у підлітків з нормальним розвитком рівень соціалізації є вищим, їх орієнтація спрямована на матеріальну сферу життя; у осіб з порушеннями ОРА спостерігається досить сильна матеріальна і психологічна залежність від батьків та найближчого оточення, яка заважає соціалізації; у них у більшості випадків виявляється декларативний, а не адекватний характер прагнення до самостійності, базовою проблемою соціалізації дорослих з порушеннями ОРА є практична неможливість реалізувати свої права на незалежне проживання, отримати роботу та професійно самореалізуватися, відчувається негативний вплив соціально-економічної ситуації в Україні на соціальне самопочуття дітей та дорослих з порушеннями ОРА та членів їхніх родин.

Для корекції цих особливостей особи з порушеннями ОРА потребують соціалізації в умовах реабілітаційних центрів.

У третьому розділі – «Особливості педагогічної роботи реабілітаційного центру, спрямованої на соціалізацію осіб з порушеннями опорно-рухового апарату» – наведено основні етапи

формування дослідження, розглянуто педагогічні умови і програму реабілітації, спрямованої на соціалізацію осіб з порушеннями ОРА в умовах центрів реабілітації.

Аналіз наукових концепцій сучасних науковців В.Бондаря, С.Миронової, В.Синьова, В.Скворцової, Л.Шипіциної, А.Шевцова та ін., сучасних тенденцій розвитку системи корекційної освіти в Україні, досвіду і практики реалізації освітнього та реабілітаційного процесу в країнах Євросоюзу, культурно-історичних традицій соціалізації осіб з порушеннями ОРА, що склалися у нашій країні, результатів констатувального експерименту дозволили розробити педагогічні умови соціалізації осіб з порушеннями ОРА в умовах реабілітаційних центрів:

1) систематичне та глибоке психолого-педагогічне вивчення кожної дитини та дорослого з порушеннями ОРА як до початку проведення курсу соціальної реабілітації, так і протягом усього терміну її здійснення. Систематичне та глибоке діагностування кожної особи з порушеннями ОРА є базовим компонентом ефективності реалізації програми соціалізації, оскільки дозволяє використати наявні можливості особистості та прогнозувати індивідуальний особистісний прогрес. Моніторинг реабілітаційного процесу надав можливість коригувати програму соціалізації та використовувати набутий особистісний потенціал осіб з порушеннями ОРА;

2) складання програми соціалізації осіб з порушеннями ОРА з урахуванням усіх її компонентів соціалізації. Наявність чіткої, комплексної програми забезпечує гармонійну соціалізацію підлітків в умовах реабілітаційних закладів;

3) включення та чітке дотримання індивідуального підходу в реалізації програми соціалізації осіб з порушеннями ОРА: індивідуальний підхід забезпечив можливість персонального відбору форм і методів соціалізації, спрямованих на максимальне розкриття соціального потенціалу та включення у соціум осіб з порушеннями ОРА;

4) опанування методами соціалізації осіб з порушеннями ОРА усіма педагогічними працівниками центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів, оскільки командна взаємодія є запорукою адекватної соціалізації;

5) усвідомлення особами з порушеннями ОРА впливу власних психофізичних порушень на їхню життєдіяльність взагалі; що має допомогти їм використовувати власні можливості для більш повноцінної адаптації та реалізації себе у соціумі, нівелюючи свої слабкі сторони;

6) єдність в діях і здійснення соціалізації осіб з порушеннями ОРА з боку фахівців центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів, родини та громадськості: фахівці реабілітаційних центрів, члени родин і громада були ключовими фігурантами у процесі соціалізації осіб з порушеннями ОРА, тому всі вони мали чіткі уявлення про особливості осіб з порушеннями ОРА;

7) забезпечення можливості отримання необхідних послуг з соціальної реабілітації протягом усього життя.

Формувальний експеримент відбувався на базі Вінницького центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь» Міністерства соціальної політики України. У дослідженні взяли участь 40 осіб з порушеннями ОРА.

Програма соціалізації, апробована у формувальному експерименті, передбачала роботу з особами з порушеннями ОРА за усіма складовими соціалізації; методичну роботу з педагогічним персоналом центрів реабілітації; батьками вихованців. До програми було включено спецкурси «Права людини», «Гарденотерапія», реабілітаційні заняття з танцювальної терапії; реабілітаційні заняття фотогуртка; проведення групи взаємопідтримки батьків дітей з порушеннями ОРА.

Було проведено 238 занять зі спецкурсу «Гарденотерапія», 68 реабілітаційних занять фотогуртка, 54 заняття зі спецкурсу «Права людини», 15 зустрічей групи взаємопідтримки батьків осіб з порушеннями ОРА, 507 реабілітаційних занять з танцювальної терапії.

У кожному спецкурсі та блоці реабілітаційних занять було виділено корекційну складову. Корекційно-розвиваючою метою спецкурсу «Гарденотерапія» був розвиток навичок самостійної праці на земельній ділянці та самостійного ведення господарства, розвиток мілкої моторики, формування навичок орієнтування у просторі та навичок працювати за зразком, фізичний та емоційний розвиток осіб з порушеннями ОРА. Корекційно-розвиваючою метою реабілітаційних занять фотогуртка був розвиток творчих здібностей осіб з порушеннями ОРА, дрібної моторики, логічного та аналітичного мислення, формування вмінь самостійно працювати за наданою схемою, розвиток самоконтролю, зв'язного мовлення та навичок працювати у команді, психологічна корекція особистості осіб з порушеннями ОРА. Корекційно-розвиваючою метою спецкурсу «Права людини» було наступне: розвиток логічного та аналітичного мислення осіб, розвиток усного та письмового мовлення, формування навичок взаємодії з оточуючими. Корекційно-розвиваючою метою проведення занять з танцювальної терапії у формувальному експерименті був розвиток рухового та емоційного репертуару осіб з порушеннями ОРА, розвиток спонтанних дій та вміння словесно обговорювати свій психоемоційний стан, формування особистості, естетичне виховання, розвиток соціальної активності. Основною метою соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують осіб з порушеннями ОРА, у формувальному експерименті була мобілізація внутрішнього потенціалу сім'ї для її соціально-психологічної адаптації до проблем підлітка та дорослої людини з інвалідністю та формування усвідомлення батьками подальших соціальних можливостей їхньої дитини.

Проведена корекційно-реабілітаційна робота у рамках формувального експерименту сприяла ряду соціальних змін у поведінці та самовизначенні осіб з порушеннями ОРА, а саме: розширенню репертуару самообслуговування; розширенню видів діяльності щодо ведення господарства; формуванню соціальних вмінь та навичок; змінам у соціальних потребах; змінам у стосунках між членами родин; формуванню нових

соціальних ролей у родині; змінам позицій щодо власної родини та народження дітей; змінам у взаємодії з соціумом; змінам мотивації та локалізації громадського життя; формуванню життєвих планів, мотивації навчання та подальшого працевлаштування, оцінки власних професійних якостей; підвищенню рівня володіння інформаційними технологіями.

Після проведення формувального експерименту відбулися значні зміни в соціальній поведінці осіб з порушеннями ОРА, а саме: у осіб з порушеннями ОРА було сформоване адекватне ставлення до власного дефекту та можливостей використання власного потенціалу для повноцінного життя у громаді; покращилися навички самообслуговування та опанування міської інфраструктури; значно покращилися навички самостійного прийняття рішень та відстоювання власних прав; набуті навички спілкування з оточуючими та побудови дружніх і сімейних відносин; особи з порушеннями ОРА набули навички роботи з рослинами та опанували методи роботи з сучасними інформаційними технологіями, що мало позитивний вплив на їхню професійну самовизначеність та трудову зайнятість. Виявлені зміни наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Рівні соціалізації осіб з порушеннями ОРА до та після проведення формувального експерименту

Рівні соціалізації	ЕГ		КГ	
	До експ.	Після експ.	До експ.	Після експ.
Високий	11,55	30,45	15	17,25
Достатній	38,85	44,1	32,2	34,75
Низький	54,6	35,7	45,55	42,55
Вихідний	5,25	0	7,25	5,45

Позитивні зміни в експериментальній групі були статистично достовірними ($p < 0,05$), що підтверджує ефективність формувального дослідження (t-критерій Стьюдента для незалежних вибірок).

У процесі формувального експерименту доведено, що соціальна реабілітація в умовах реабілітаційних центрів сприятиме соціалізації осіб з порушеннями ОРА за таких умов: систематичне та глибоке психолого-педагогічне вивчення кожної дитини та дорослого з порушеннями ОРА як до початку проведення курсу соціальної реабілітації, так і протягом усього терміну її здійснення; складання програми соціалізації осіб з порушеннями ОРА з урахуванням усіх компонентів соціалізації; включення та чітке дотримання індивідуального підходу в реалізації програми соціалізації осіб з порушеннями ОРА; опанування методами соціалізації осіб з порушеннями ОРА усіма педагогічними працівниками центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів; усвідомлення особами з порушеннями ОРА впливу власних психофізичних порушень на їхню життєдіяльність взагалі; єдність в діях і здійснення соціалізації осіб з порушеннями ОРА з боку фахівців центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів, родини та громадськості; забезпечення

можливості отримання необхідних послуг з соціальної реабілітації протягом усього життя.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження засвідчив, що, незважаючи на надання вагомого значення набуття соціальних навичок у навчанні, професійній орієнтації та подальшому незалежному житті дітей з порушеннями ОРА, питання формування соціальних навичок у дорослих з порушеннями ОРА спеціально не досліджувались.

2. Вивчення стану проблеми у практиці роботи реабілітаційних центрів, засвідчило відсутність системи спеціального цілеспрямованого управління процесом формування соціальних вмінь та навичок у осіб з порушеннями ОРА, внаслідок чого не враховуються особливості цієї категорії осіб і суттєво знижується корекційно-виховний вплив на їхній розвиток.

3. Результати констатувального експерименту дозволили виявити особливості соціалізації осіб з порушеннями ОРА: відсутність самостійності, цілеспрямованості й послідовності дій; виразна схильність до опіки, емоційної взаємодії з дорослими; залежність ступеню сформованості соціальних навичок від ступеню порушення функцій опорно-рухового апарату, низький рівень оволодіння сучасними інформаційними технологіями, низька мотивація до навчання та подальшого працевлаштування, низька правова культура та культура міжособистісних стосунків, низька громадська активність. Виявлені особливості свідчать про необхідність урахування у корекційно-виховній роботі не лише ступеня порушень опорно-рухового апарату, а й психології дітей та дорослих з порушеннями ОРА, індивідуального підходу до осіб з порушеннями ОРА.

4. Теоретичний та практичний аналіз проблеми дослідження, результати констатувального експерименту дозволили розробити та апробувати у процесі формування експерименту педагогічні умови соціалізації осіб з порушеннями ОРА. Доведено, що педагогічними умовами успішної соціалізації осіб з порушеннями ОРА є: систематичне та глибинне психолого-педагогічне вивчення кожної особи з порушеннями ОРА як на початку проведення курсу соціальної реабілітації, так і протягом усього терміну її здійснення; складання програми соціалізації осіб з порушеннями ОРА з урахуванням усіх компонентів соціалізації; включення та чітке дотримання індивідуального підходу в реалізації програми соціалізації осіб з порушеннями ОРА; опанування методами соціалізації осіб з порушеннями ОРА усіма педагогічними працівниками центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів; усвідомлення особами з порушеннями ОРА впливу власних психофізичних порушень на їхню життєдіяльність взагалі; єдність в діях і здійснення соціалізації осіб з порушеннями ОРА з боку фахівців центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів, родини та громадськості; забезпечення можливості отримання необхідних послуг з соціальної реабілітації протягом усього життя.

5. Реалізація розробленої програми як умови соціалізації осіб з порушеннями ОРА дозволила суттєво підвищити рівні оволодіння особами з порушеннями ОРА експериментальної групи соціальних навичок. Якщо до початку навчання високий рівень соціалізації був виявлений у 11,55% осіб з порушеннями ОРА, то після формувального експерименту його було сформовано у 30,45% осіб; на достатньому рівні оволоділи соціальними навичками 44,1% осіб. Тобто у переконливої більшості осіб з експериментальної групи підвищився ступінь самостійності, було сформовано соціальні та особистісні стимули; сформовано навички роботи з сучасними інформаційними технологіями, бажання бути незалежними від дорослих; прагнення навчання та подальшого працевлаштування; прагнення створити власну родину, прагнення активної участі у громадському житті.

Отже, в результаті проведеного дослідження було розв'язано поставлені завдання і доведено ефективність запропонованих педагогічних умов соціалізації осіб з порушеннями ОРА у реабілітаційних центрах.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у розробці та впровадженні нових форм та методів соціальної реабілітації осіб з порушеннями ОРА в умовах реабілітаційних центрів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Саранча І. Г. Стан соціалізації випускників центру «Промінь»/ І. Г. Саранча // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. / відп. ред. В. І. Співак. Упорядник О. В. Гаврилов. – Вип. 6 - Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2006. – С. 335-337.
2. Саранча І. Г. Актуальність проблеми соціалізації випускників реабілітаційних центрів / І. Г. Саранча // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Матеріали Міжнародної наукової конференції «Тенденції розвитку корекційної педагогіки в Україні» – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – № 11. – С. 344-347.
3. Саранча І. Г. Соціально-реабілітаційна діяльність як шлях соціалізації дітей та молоді з вадами психофізичного розвитку / І. Г. Саранча // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Серія : соціально-педагогічна. Вип. XI / за ред. Л. П. Мельник, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – С. 205-210.
4. Саранча І. Г. Сутність процесу соціалізації в різних наукових галузях / І. Г. Саранча // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. - Вип. XII. Серія : соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – С. 107-110.
5. Саранча І. Г. Тлумачення процесу соціалізації представниками різних наукових галузей / І. Г. Саранча // *Materialy V Międzynarodowej naukow-*

praktycznej konferencji "Nauka i inowacja - 2009" Volume 9. Psychologia i socjologia. - Przemysl. Nauka i studia – str. 59-62.

6. Саранча І. Г. Моделі інвалідності у соціальній реабілітації дітей та дорослих з порушенням опорно-рухового апарату / І. Г. Саранча // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2010. – С. 188-191.

7. Саранча І. Г. Роль соціальної реабілітації дітей та молоді з вадами психофізичного розвитку в їхній соціалізації та інтеграції в суспільство / І. Г. Саранча // Матеріали І наукової конференції молодих вчених з міжнародною участю : зб. наук. статей. – Вінниця : ФОП Горбач І., 2010. – С. 120-121.

8. Саранча І. Г. Залучення сім'ї у процес соціалізації випускників реабілітаційних центрів / І. Г. Саранча // зб. наук. праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Вип. І. - Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2010. – С. 264-271.

9. Саранча І. Г. Викладання спецкурсу «Права людини» у центрі соціальної реабілітації дітей-інвалідів (З досвіду роботи) / І. Г. Саранча // ФОП Корзун Д. – Вінниця : 2010. – 32 с.

10. Саранча І. Г. Роль соціальної реабілітації дітей та молоді з вадами психофізичного розвитку в їхній соціалізації та інтеграції в суспільство / І. Г. Саранча // Матеріали І наукової конференції молодих вчених з міжнародною участю // зб. наук. статей. – Вінниця : ФОП Горбач І., 2010. – С.120-121.

11. Саранча І. Г. Теоретичний аналіз моделей інвалідності та їх вплив на процес соціалізації дітей та молоді з психофізичними вадами розвитку / І. Г. Саранча // Матеріали наукового конгресу «IV Міжнародні Пироговські читання», присвяченого 200-річчю М. І. Пирогова, V з'їзду анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів України. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2010. – С. 55-56.

12. Саранча І. Г. Залучення сім'ї у процес соціалізації випускників реабілітаційних центрів / І. Г. Саранча // зб. наук. праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Вип. І. - Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2010. – С.264-271.

13. Саранча І. Г. Спецкурс «Гарденотерапія» в соціальній реабілітації дітей-інвалідів : метод. рекоменд. / І. Г. Саранча // ФОП Корзун Д. – Вінниця : 2010. – 16 с.

14. Саранча І. Г. Робота з сім'єю в процесі соціалізації випускників реабілітаційних центрів / І. Г. Саранча // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – № 16. - С.169-173.

15. Саранча І. Г. Психофізіологічні бар'єри соціалізації дітей та дорослих з порушенням опорно-рухового апарату / І. Г. Саранча // Актуальні проблеми спеціальної педагогіки та психології : зб. наук. праць. – Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2010. – С. 170-176.

16. Саранча І. Г. Робота з батьками у контексті соціальної реабілітації дітей-інвалідів : метод. рекомендації. / І. Г. Саранча // ФОП Корзун Д. – Вінниця : 2011. – 44 с.
17. Саранча І. Г. Танцювальна терапія в системі засобів з соціальної реабілітації дітей-інвалідів : метод. рекомендації. / І. Г. Саранча // ФОП Корзун Д. – Вінниця : 2011. – 20 с.
18. Саранча І. Г. Роль центрів соціальної реабілітації у процесі соціалізації осіб з вадами опорно-рухового апарату / І. Г. Саранча // Вісник Кам'янець-Подільського державного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка та психологія / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. 3. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2011. – С. 167-173.
19. Саранча І. Г. Спецкурс «Гарденотерапія» в системі керованої соціалізації випускників реабілітаційних центрів з порушенням опорно-рухового апарату / І. Саранча // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. ІХХ, ч. 2. Серія : соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2012. – С. 402-410.
20. Саранча І. Г. Формування правової обізнаності випускників реабілітаційних центрів з порушеннями опорно-рухового апарату / І. Г. Саранча // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – № 21. – С. 244-249.

АНОТАЦІЇ

Саранча І.Г. Особливості соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах реабілітаційних центрів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Кив, 2012.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі визначення особливостей соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах реабілітаційних центрів.

У дослідженні здійснено теоретичний аналіз та узагальнено праці вітчизняних та зарубіжних вчених, у яких розкрито концептуальні положення теорії і практики соціалізації дітей та дорослих з порушеннями опорно-рухового апарату, досліджено процес їх соціалізації та нові форми соціалізації, спрямовані на підвищення якості життя цих категорій дітей та молоді.

Визначено критерії оцінки та рівні соціалізації осіб з порушеннями – випускників реабілітаційних центрів, була розроблена програма керованої соціалізації дорослих осіб з порушеннями ОРА. Адаптовано методiku експериментального дослідження формування соціальних навичок осіб з порушеннями ОРА.

Експериментальним шляхом доведено дієвість програми та методики керованої соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату.

Ключові слова: соціалізація, керована програма, адаптація, порушення опорно-рухового апарату, сім'я.

Саранча И.Г. Особенности социализации лиц с нарушениями опорно-двигательного аппарата в условиях реабилитационных центров. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 – коррекционная педагогика. – Национальный педагогический университет имени Н.П.Драгоманова. – Киев, 2012.

Диссертационное исследование посвящено проблеме определения особенностей социализации выпускников с нарушениями опорно-двигательного аппарата в условиях реабилитационных центров.

В исследовании осуществлен теоретический анализ и обобщены труды отечественных и зарубежных ученых, в которых раскрыты концептуальные положения теории и практики социализации детей и взрослых с нарушениями опорно-двигательного аппарата, исследован процесс их социализации и новые формы социализации, направленные на повышение качества жизни этих категорий детей и молодежи.

Определены критерии оценки и уровни социализации выпускников реабилитационных центров, была разработана программа управляемой социализации взрослых лиц с нарушениями опорно-двигательного аппарата, адаптирована методика экспериментального исследования формирования их социальных навыков.

Были разработаны методики гарденотерапии, преподавания спецкурса «Права человека», методика танцевальной терапии, методика работы фотокружка в условиях центра социальной реабилитации детей-инвалидов, методика проведения группы взаимоподдержки родителей детей-инвалидов.

Экспериментальным путем доказана действенность программы и методики управляемой социализации лиц с нарушениями опорно-двигательного аппарата. Об эффективности авторской методики свидетельствуют результаты сравнительного анализа выпускников реабилитационных центров с нарушениями опорно-двигательного аппарата, которые получили социальные навыки в центре реабилитации по авторской программе управляемой социализации и выпускники реабилитационных центров – лица с нарушениями опорно-двигательного аппарата, которые получили социальные навыки по обычным программам социализации.

Статистически достоверно показана разница в показателях отношений в семьях детей и взрослых с нарушениями опорно-двигательного аппарата, их роли в семье, позиций по отношению к собственной семье и рождению детей, взаимодействию в социуме, мотивации общественной жизни, локализации их общественной жизни, мотивов дальнейшего обучения, получения работы, оценки профессиональных качеств и уровня подготовки к трудовой деятельности.

Исследование дало возможность разработать управляемую программу социализации лиц с нарушениями опорно-двигательного аппарата для внедрения в центрах социальной реабилитации детей и молодежи с инвалидностью.

Ключевые слова: социализация, управляемая программа, адаптация, нарушения опорно-двигательного аппарата, семья.

Saranca I.G. Peculiarities of socialization of persons with disorders of musculoskeletal system in rehabilitation centers. – Manuscript.

Paper for obtaining Candidate of Pedagogical Science majoring in 13.00.03 - correction pedagogy – M. Dragomanov National Pedagogical University. – Kiev, year 2012.

The efficiency of author method is verified by comparative analysis of rehabilitation centers graduates with disorders of musculoskeletal system who received social skills in the rehabilitation center according to the author's program of managed socialization and those graduates of the rehabilitation centers who took part in usual programs of socialization.

It shows a statistically significant difference in parameters of relationship in the families of children and adults with disorders of the musculoskeletal system, their role in the family, their attitude to their own family, to the birth of children, interaction in society, motivation of social life, localization of their social life, motives for further training, employment, evaluation of their competence and level of preparation for working activity.

.The research provided an opportunity to develop a managed program of socialization of rehabilitation centers graduates for the implementation in social rehabilitation centers for children and youth with disabilities.

Key words: socialization, managed program, adaptation, disorders of musculoskeletal system, family.

Підписано до друку 18.04.2013. Формат 60x90/16. **Гарн.** New Times.

Друк офсет. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 1,16.

Тираж 120 прим.

Надруковано ФОП Корзун Д.Ю.

з оригіналів автора

21027, а/я 8825, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21,

e-mail: tvory2009@gmail.com

тел.: (0432) 69-67-69, 52-82-78